

**** PAND CLARISSENSTRAAT NR. 22 TE BOXTEL ****
G E S C H I E D E N I S

© Ruud van Nooijen, Boxtel – versie: 14 oktober 2020 (artikel begonnen 5 februari 2013)

1. **Huidige verschijning herenhuis Clarissenstraat 22**

Het pand Clarissenstraat nr. 22, 5281 AZ stond medio najaar 2017 te huur, doch was daarvoor gedurende een geruime periode als bedrijfshuisvesting in gebruik en bood als zodanig onder meer onderdak aan notariskantoor **Van 't Hooft en Van Rosmalen**. Daarvóór was de naam notariskantoor **Wösten en Van 't Hooft**. Per 1 januari 2006 ging het notariaat over naar **Wösten**. Tot die datum hield notaris **Huub van Susante** er kantoor. Vóór Van Susante woonde en werkte er **C. van Berkel**, een verzekeringsman van Interpolis die kantoor aan huis had. Inmiddels schrijven we lente 2019 en is het statige herenhuis andermaal in gebruik als bedrijfspand: **Van der Ven Makelaardij**.

Herenhuis Clarissenstraat nr. 22 te Boxtel met rechts het koetshuis

Op deze locatie heeft, vanaf 1787, in ieder geval (deels?) één ander pand gestaan. Of in het huidige pand resten van het eerste gebouw aanwijsbaar zijn, is thans niet bekend. Bij het pand hoorde vroeger ook een koetshuis. Dit bestaat nog en doet dienst als woning. Ook is het perceel waarop het herenhuis staat, vroeger groter van omvang geweest, zoals we verderop nog zullen lezen.

Sluitsteen met jaartal 1842 in koetshuis

In het koetshuis treffen we een sluitsteen aan met het jaartal 1842. Het is onbekend of er voordien op deze plek aan ander koetshuis heeft gestaan, dan wel dat genoemde sluitsteen is aangebracht bij de (eerste) bouw.

*Het bij herenhuys Clarissenstraat nr. 22 te boxtel behorende koetshuis
Boven in de boog van de toegangspoort is de sluitsteen duidelijk zichtbaar*

Sinds 1951 is het in gebruik als woonhuis en dientengevolge is de oorspronkelijke indeling en vormgeving gewijzigd. Het draagt het huisnummer 20A. Vanaf de weg gezien, ligt het rechts van het herenhuys, een stukje terug van de weg. Onder meer onderwijzer **Jan Bremmers** woonde er met zijn gezin een aantal jaren.

Eenzelfde soort ijzeren hek op een muurtje als nu nog aan de rechterzijde van het pand aanwezig is, was vroeger ook aan de linkerzijde aanwezig. Een oude foto (zie verderop) toont dat het vroeger onder meer een ander dak had. Het huidige herenhuys is een pand met 2 bouwlagen, vormgegeven in neo-classicistische stijl. Aan de achterzijde heeft het een smallere uitbouw.

Het herenhuys was vroeger omgeven door een omvangrijk park met twee vijvers. Het strekte zich uit tussen Koppel, Bosscheweg (Nu Clarissenstraat) en Vicaris Van Alphenlaan. Langs de Bosscheweg lag, tot aan de Vic. Van Alphenlaan, een flinke sloot langs de weg. Dit was geen tak van het Binnendommeltje. Toen hier huizen werden gebouwd is de gracht begin jaren dertig van de twintigste eeuw gedempt¹

¹ Theo van den Aker (tekst) en Piet van Oers (foto's): Boxtel! kijk nou 'ns, p. 114.

Herenhuis met rechts het voormalig koetshuis (sluitsteen 1842) Clarissentraat nummer 22 te Boxtel foto van dinsdag 5 januari 2016

Herenhuis Clarissenstraat te Boxtel, met voorzijde en noordelijke zijwand Foto van dinsdag 5 januari 2016

2. Johan van den Ham Bouwt eerste pand medio 1787

In 1787 koopt **Johan van den Ham**, voormalig pachter van het barrièrehuis², aan de overzijde van dat pand, op de **Koppel**³ een stuk grond van de heer⁴ van Boxtel. Hij bouwt daar een herenhuis, dat mogelijk ontworpen wordt door **Hendrik Verhees**, aangezien deze voor Van den Ham ook het perceel intekent. Dat is derhalve de locatie waar thans het herenhuis nr. 22 staat.

Antonij Hermanus Helbach wordt eigenaar

In 1790 verkoopt Van den Ham het huis aan **Antonij Hermanus Helbach**⁵. Helbach is diaken geweest van de kerkenraad van de Buxtelse protestantse gemeente. Tussen ca. 1790 en 1816 draagt het huis de benaming *Op de Koppel*⁶. Helbach is onderluitenant der artillerie in Staatse dienst geweest; directeur van de **Grote Sociëteit** in 's-Hertogenbosch (Markt, panden de **Witte en Zwarte Arend**); ontvanger der directe belastingen en accijnzen te Schipluiden / De Lier.

Ruimte in gebruik voor protestantse kerkdiensten

Een kamer in dit pand is ten tijde van de periode dat Helbach het huis in zijn bezit heeft, gebruikt voor kerkdiensten van de protestantse gemeente die op dat moment geen eigen kerk meer heeft. Het betreft een periode van ongeveer anderhalf jaar. Helbach stelt die ruimte belangeloos ter beschikking. Vanaf 30 maart 1800 betreft de protestantse gemeente het **Jagershuis**, gelegen binnen de brug van kasteel Stapelen. Helbach's huis wordt derhalve van omstreeks oktober 1798 tot 30 maart 1800 (= anderhalf jaar) voor kerkdiensten gebruikt⁷.

Helbach aanwezig bij kerkenraadsvergadering Boxtel

Donderdag 16 april 1801 is Helbach in Boxtel aanwezig op een kerkenraadsvergadering van de Gereformeerde Kerk van Boxtel. Tevens aanwezig zijn **Mr. de Roo van Wulverhorst**, **H. van Bracht**, **Govert Bles**, **Hendrik van den Ham** en **Johannes Duijtz** (schoolmeester). Helbach is aanwezig omdat hem decharge verleend moet worden voor de periode dat hij diaken was. Van Bracht doet daarover het woord. Deze refereert aan het feit dat Helbach alweer geruime tijd in 's-Hertogenbosch woonachtig is. Van Bracht spreekt zijn dank uit, niet alleen voor het voeren van de administratie als diaken, doch evenzeer *voor het gebruik van een kamer voor onze kerk in deszelve nu verkochte huis, de tijd van bijna anderhalf jaar, zonder daarvoor iets te pretendeeren.*

² Barrièrehuis no. 3 langs de steenweg van 's-Hertogenbosch naar Best (1742-1745), later naar Eindhoven/Luik (1818) bevindt zich vanaf ca.1743 tot september 1794 op het huidige adres Clarissenstraat nr. 37. Het brandt tijdens de Slag bij Boxtel (september 1794) af.

³ Ter plaatse luidde het toponiem: **Grootte Koppel**.

⁴ **Prins Frederik III Johan Otto Frans Christiaan Philip van Salm-Kyrboug**, geb. Brussel 13 mei 1745, overl. Parijs (guillotine), 25 juli 1794 (49 jaar). Baron van Boxtel, heer van Liempde van 1783-1794. Tevens bekend als de **Rijngraaf van Salm** (formeerde een legioen met zijn naam t.b.v. de Republiek der Verenigde Nederlanden, nadien overgegaan naar de Bataafse Republiek).

⁵ **Anthony Hermanus Helbach**, geb. Rossum (Gld.), 12 juli 1759, overl Schipluiden / De Lier, 31 mei 1829 (69 jr.), begraven Delft, 5 juni 1829. Nederduits Gereformeerd. Gaat in ondertrouw te Boxtel 16 februari 1792 met **Petronella Cornelia de Meij**, geb. Leiden (weduwe van **Cornelis Haringman**), huwelijk volgt te Esch.

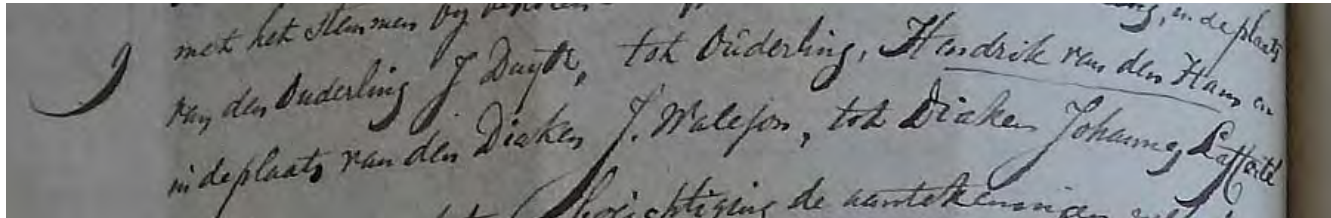
⁶ Informatie mondeling ontvangen van **Wim Veekens** op donderdag 13 oktober 2016.

⁷ BHI, 's-Hertogenbosch archief Protestantse Gemeente Boxtel 1657-1950, tnr. 259, inv. nr. 155, memorabilia / verslag kerkenraadsvergadering d.d. 16 april 1801.

3. Volgende eigenaars: Laferté en Hoevenaar

Begin 1801⁸ verkoopt Helbach, die intussen is verhuisd naar Den Bosch, het pand aan **Johannes Laferté** uit Empel.

Lafferté behoort tot de Gereformeerde Kerk (toenmalige benaming) en wordt te Boxtel tijdens de kerkenraadsvergadering van 30 december 1823 gekozen tot diaken.

Passage uit het verslag van de Buxtelse kerkenraad inzake de verkiezing van een nieuwe kerkenraad op zondag 30 december 1823, Johannes Lafferté wordt diaken

In 1806 wordt **Cornelis Theodorus Hoevenaar**⁹ eigenaar van het herenhuis. Hij woont daar nog in 1810¹⁰.

Op enig moment is er sprake van dat een heer **Ardesch** bewoner is. Van hem lezen we *het huys, thans bewoond door de heer Ardesch*¹¹, *aan de Barriër*¹². Het is echter ook mogelijk dat Ardesch woont in het pand dat verrijst op de plek van het Barrièrehuis (Clarissenstraat 37), nadat dit huis in september 1794 door brand is verwoest.

Het oude adres van het pand Clairssenstraat nr. 22 luidde **Boxtel-binnen nr. 104**, of wijk **A no. 104**. (Archief Gem. boxtel)

4. Gekocht door Hendrik Alexander Krieger

Het pand komt, in ieder geval na 1810 (zie boven: dan nog bewoond door C.T. **Hoevenaar**) mogelijk omstreeks 1827 (datum overlijden Hoevenaar), in handen van **Hendrik Alexander Krieger**¹³.

⁸ Het huis is in ieder geval op 16 april 1801 reeds verkocht, gezien een opmerking daarover tijdens de vergadering van de Kerkenraad van de Gereformeerde Kerk te Boxtel op die datum gehouden.

⁹ **Cornelis Theodorus Hoevenaar**, geb. te Dussen, 30 maart 1761, gedoopt 5 april 1761 NH-kerk te Dussen, overl. Boxtel, 4 december 1827 (ruim 65 jaar oud), broeder **Illustre Lieve Vrouwe Broederschap** te 's-Hertogenbosch, vrederechter Boxtel (kanton Boxtel), mogelijk opvolger van vrederechter **Hendrik Verhees**, overleden in 1813. Vanaf april 1809 directielid 1e Brabantse papierfabriek te Boxtel (Smalwater, later Molenwijk).

¹⁰ **Jean Coenen**, *Baanderheren, boeren & burgers*, 2004, p. 235.

¹¹ **Johan Anthony Ardesch**, geb. /ged. 2 maart 1738 's-Gravenhage, overl. Boxtel 14 januari 1824 (85). Zoon van **Antony (Anthon, Anthoni) Ardesch**, geb. Kleef (D.) 22 januari 1709, overl. 's-Gravenhage, 26 mei 1796. Johan is o.a. chirurgijn-majoor in het Regiment Zwitsers van de generaal-majoor **Stockar** in Veere. Is woonachtig in 's-Gravenhage, Veere, Middelburg, Tilburg en Boxtel. Gehuwd met **Gerarda Slecht** (geb., overl. Veghel, 1 december 1831). Uit dit huwelijk 2 kinderen: zoon en dochter.

¹² BHIC, 's-Hertogenbosch, archief NH-Gemeente Boxtel 1657-1950, toeg. nr. 259, inv. nr. 155, memorabilia.

¹³ **Hendrik Alexander Krieger**, geb. Rio Berboce (nu Guyana) juni 1796, overl. Beers (gem. Cuijk), 24 september 1826 (30 jr.). Trouwt 1817 **Cornelia Elizabeth de Back**, geb. ?, overl. Breda, 18 april 1844.

Het pand is medio 1832 eigendom van de weduwe **Krieger-de Back**. Zij heeft schulden (f 14.363) Voor het vredegerecht te Grave wordt familiedeliberatie gehouden omdat de weduwe, vanwege genoemde schulden, toestemming tot verkoop van familiebezittingen, waaronder het pand in Boxtel, verzoekt. Haar verzoek wordt toegestaan. Conform de kadastergegevens van 1832 is een en ander dan nog in eigendom van mevrouw de weduwe Krieger, dan woonachtig in 's-Gravenhage. Het betreft twee percelen met het toponiem **De Grootte Koppel**, te Boxtel, K. 10, huis en erf, oppervl. 670, alsmede K.11, moestuin, oppervl. 3.660. Kennelijk wordt aanvankelijk besloten het pand te verhuren in plaats van te verkopen.

5. In gebruik als woning Divisiecommandant in periode 1830-1839

Medio augustus 1830 scheidt België zich af van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Koning **Willem I** accepteert deze nederlaag niet en gedurende negen jaar leven beide landen op gespannen voet. Pas medio augustus 1831 - als het uitgedunde Nederlandse leger weer voldoende op sterkte is gebracht - volgt een kortstondig optreden van het Nederlandse leger, bekend geworden als **Tiendaagse Veldtocht**. Frankrijk zendt een leger. Uiteindelijk moet Nederland in België het veld ruimen.

Veldleger verblijft gedurende 9 jaar in Noord-Brabant

Door de jarenlange gespannen toestand, zal tussen 1830 en 1839 het veldleger van zo'n 37.000 man en 6.500 paarden plus materieel in Brabant vertoeven. Er zijn weliswaar vestingsteden, zoals 's-Hertogenbosch en Breda met kazernes, doch deze zijn ten enenmale onvoldoende om al die militairen onder te brengen. Veel militairen, paarden en materieel worden in stadjes en dorpen gekantonneerd of ingekwartierd. Dat geschiedt bij de inwoners die daar een vergoeding voor ontvangen. De hoogte van die vergoeding hangt af van het feit of het alleen om verschaffen van onderdak gaat of ook om voeding (*vivres*). Ook in Boxtel - aantrekkelijk want gelegen aan de straatweg! - wordt volop inkwartiering toegepast. In het jaar 1833 (Boxtel telt dan ruim 3.600 inwoners) zijn een kleine duizend en ruim 500 paarden ondergebracht in ons, dan nog kleine en arme dorp.

Hoofdkwartier 2e Divisie verblijft te Boxtel

Gedurende meerdere jaren is in die periode te Boxtel ook een divisiehoofdkwartier ondergebracht, een tijdlang zelfs het hoofdkwartier van het leger te velde, onder commando van de kroonprins, de latere koning **Willem II**. Geruime tijd is hier het hoofdkwartier gevestigd van de **Tweede Divisie**, onder bevel van **Karel Bernhard hertog van Saksen-Weimar-Eisenach** (roepnaam **Bernhard**), die getrouwd is met de jongere zuster van de vrouw van de Engelse koning en in nauwe relatie staat met het Nederlandse koningshuis. De hertog en zijn gezin betrekken (huren) in Boxtel het statige herenhuis aan de huidige Clarissenstaat nummer 22. Het echtpaar Bernhard en **Ida van Saksen Weimar-Eisenach** was te Weimar getrouwd op 30 mei 1816. Het echtpaar krijgt tussen 1827 en 1830 acht kinderen: 4 zonen en 4 dochters.

Willem IV
Engelse koning
1830 - 1837

Adelheid van Saksen-Meiningen
door sir William Beechey

Koning Willem IV door William Salter

Willem IV (1765-1837) was koning van het Verenigd Koninkrijk van 1830 tot aan zijn dood in 1837. Hij werd opgevolgd door koningin Victoria. Willem trouwde met prinses Adelheid (Adelheid Louise Theresa Caroline Amelia) van Saksen-Meiningen (1792-1849). Gedurende de periode 1830-1837 droeg zij de titel koningin. Adelheid was de oudere zuster van de echtgenote van Karel Bernhard hertog van Saksen-Weimar-Eisenach (1792-1862), Ida van Saksen-Meiningen. De hertog was o.m. generaal in Nederlandse dienst en woonde in de periode 1831-1839 (afschieding van België) als luitenant-generaal en divisiecommandant een aantal jaren met zijn gezin in Bostel.

Karel Bernhard hertog van Saksen-Weimar-Eisenach (1792-1862)

Ida prinses van Saksen-Meiningen (1794-1852)

De hertog van Saksen-Weimar-Eisenach trouwt op 30 mei 1816 met prinses Ida van Saksen-Meiningen. Zij krijgen acht kinderen. Ida is de jongere zus van koningin Adelheid, echtgenote van koning Willem IV van het (Engelse) Verenigd Koninkrijk. De hertog is onder meer generaal in Nederlandse dienst. Als luitenant-generaal en divisiecommandant woont hij met zijn gezin in de periode 1830-1839 (afschieding van België) een aantal jaren in Bostel, waar ook zijn hoofdkwartier is gevestigd. In het huis van de hertog worden regelmatig, tot in de kleine uurtjes, soirees gehouden. Bezoekers zijn onder meer kroonprins Willem, (de latere koning Willem II) en diens neef, de latere tsaar van Rusland...

Het is zeer waarschijnlijk dat hij dan woont in het statige herenhuis op het (huidige) adres Clarissenstraat nr. 22, tot voor enige jaren in gebruik als notariskantoor.

medio april 1839 logeerde de Russische troonopvolger, neef van kroonprins Willem (latere koning Willem II), in Boxtel...

— Wij vernemen, uit 's Hertogenbosch, dat men aldaar zich verzekerd houdt met het bezoek van Z. K. H. den Grootvorst troonopvolger van Rusland vereerd te zullen worden.

Te Boxtel, schrijft men ons verder, zal Z. K. H. bij Z. D. H. den hertog van Saksen Weimar deszelfs intrek nemen.

Het leger zal in de Kempsche heide, een uur boven Oirschot, bijeenkomen, en aldaar door den prins van Oranje, vergezeld van Hoogstdeszelfs Keizerlijken bloedverwant, worden geïnspecteerd.

De Avondbode, woensdag 17 april 1839

Gedurende de periode 1830-1839 (afscheiding België), woonde de hertog van Saksen Weimar met vrouw Ida en kinderen een aantal jaren in Boxtel. Daar ontvingen zij familie en hoge gasten, die er ook logeerden. Tevens werden er luisterrijke soirees gehouden. Kroonprins Willem en zijn neef, de latere Russische tsaar Alexander II vormden de meest prominente gasten.

Karel Bernhard, hertog van Saksen Weimar
(1792-1862), luitenant-generaal,
commandant 2e Divisie

Ida van Saksen-Meiningen
(1794-1852)

Alexander II Romanov
(1818-1881)

kroonprins Willem
latere koning Willem II
(1792-1849)

Wat zal dat de nieuwsgierigheid van Boxelaren hebben opgewekt! In het suffige dorp is toch al niet veel te doen. Nou ja, door de mobilisatie vanwege de afscheiding door België is er wat meer leven in de brouwerij gekomen door al die militairen met hun uitrusting, wagens en paarden en militaire muziekkorps, maar een heuse hertog die in het dorp komt wonen met zijn gezin. En dan de feesten die de Hertog van Saksen-Weimar-Eisenach geeft! Er klinkt muziek, er wordt gedanst en gedineerd en duren menigmaal tot in de kleine uurtjes en tellen tal van hooggeplaatste figuren, waaronder de kroonprins en latere koning Willem II en diens neef, de later tsaar van Rusland. Zij zijn ook te vinden op de uitgestrekte heidevelden rond Boxtel, als daar legermanoeuvres worden gehouden. De lucht is gevuld met allerlei dialecten, andere dan het onvervalst Brabants, die nogal eens tot spraakverwarring leiden. De Franse taal horen we uit de mond van - deels buitenlandse - officieren. Gevoegd bij het geluid van wagenwielen en paardenhoeven en we krijgen een indruk van de geluiden die in die tijd de straten van Boxtel vullen.

De hertog schrijft vanuit Boxtel een brief aan de generaal Van den Bosch

Op vrijdag 7 november 1834 verblijft de hertog van Saksen-Weimar-Eisenach in ieder geval bij zijn gezin te Boxtel, want die dag schrijft hij¹⁴ aldaar een, in het Frans gestelde, brief aan luitenant-generaal (ranggenoot) **Johannes van den Bosch**¹⁵, die in mei dat jaar naar Nederland is teruggekeerd uit Nederlands Oost-Indië, waar hij tot 31 januari dat jaar gouverneur-generaal was.

Reden voor de brief is het feit dat de hertog een boekpublicatie voorbereidt met de titel *Précis de la campagne de Java en 1811 (Beknopte beschrijving van den Veldtocht op Java in 1811)*¹⁶ (240 pagina's). Uitsneden daarvan zijn reeds gepubliceerd in Nederlandse kranten. De hertog schrijft zijn militaire collega Van den Bosch, die van januari tot mei 1808 dient onder maarschalk **Herman Willem Daendels**¹⁷. **Daendels** is medio 1807 gouverneur-generaal van Nederlands Oost-Indië is geworden. Hij neemt die functie over van **Albertus Henricus Wiese**, die hij bij zijn aankomst op Java met grof verbaal geweld moet overtuigen dat hij toch echt diens opvolger is. Zulks is nodig omdat Daendels bij zijn ongelukkig verlopen reis naar Oost-Indië zijn geloofsbrieven is kwijtgeraakt... Het feit dat Van den Bosch voorjaar 1808 ontslag vraagt uit het Nederlands Oost-Indisch Leger, heeft ongetwijfeld te maken met het feit dat hij in conflict raakt met Daendels¹⁸. Dit is niet zo moeilijk, Daendels staat bekend als een moeilijk mens met een zeer opvliegend karakter en gebrek aan tact.

Daendels wordt na drie jaar opgevolgd door de generaal **Janssens**¹⁹, een keuze van keizer **Napoleon**, die inmiddels ons land heeft ingelijfd bij zijn **Eerste Franse Keizerrijk**.

¹⁴ Bron: *De opkomst van het Nederlandsch gezag in Oost-Indië* (documenten omtrent **Herman Willem Daendels**, gouverneur-generaal van Nederlands Oost-Indië), Jhr. mr. J.K.J. de Jong, M.L. van Deventer, 2e deel, 's-Gravenhage, **Martinus Nijhoff**, 1909.

¹⁵ **Johannes van den Bosch**, geb. Herwijnen, 2-2-1780, overl. 's-Gravenhage, 28-1-1844. Baron (1835, graaf (1839), officier Militaire Willemsorde. Begon legercarrière in 1797 als luitenant der genie in het Bataafse leger. Actieve rol bij verdrijven Fransen in 1813. Regeringsgezind (koning Willem I en II), conservatief. In mei 1808 op eigen verzoek in de rang van kolonel met ontslag in Nederlands Oost-Indië. Luitenant-generaal, commandant Nederlands Oost-Indische leger, gouverneur-generaal Nederlands Oost-Indië (16-10-1828 / 31-1-1834). Voert aldaar het Cultuurstelsel in (optimalisering koloniale opbrengsten). Minister van koloniën, Lid Tweede Kamer 1842-'44. Richt in 1818 de **Maatschappij van Weldadigheid** op. In 1827-'28 commissaris-generaal in Nederlands West-Indië. Minister van staat 1839-1844.

¹⁶ In de Franse taal gepubliceerd in 1835. In het Nederlands vertaald door J.C. van Rijnveld, 1e luitenant der Rijdende Artillerie, verschenen te Dordrecht bij J. van Houtrijve, 1835.

¹⁷ **Herman Willem Daendels**, geb. Hattem, 21-10-1762, overl. Elmina, Goudkust (Ghana), 2-5-1818. Jurist, studie aan universiteit van Harderwijk. Patriot. Vlucht in 1787 naar Frankrijk om in 1794 als commandant Bataafs Legioen met noordelijk leger van **Pichegru** naar Nederland terug te keren. Generaal. Als maarschalk en gouverneur-generaal van Nederlands Oost-Indië 1807-1810. Aldaar berucht en gevreesd: *toean besar goentoer* (grote, donderende heer). 1810-1813 divisiecommandant in leger Napoleon, maakt Russische veldtocht mee. 1815-1818 gouverneur-generaal Afrikaanse Goudkust. Overlijdt aldaar aan malaria. Daendels is berucht om zijn opvliegend karakter en gebrek aan tact. Hij staat erom bekend eerst te doen en dan pas te denken.

¹⁸ BWSA: *Biografisch Woordenboek van het Socialisme en Arbeidersbeweging in Nederland*.

¹⁹ **Jan Willem Janssens**, geb. Nijmegen 12-10-1762, overl. 's-Gravenhage, 23-5-1838. Patriot, minister van oorlog onder **Lodewijk-Napoleon** en soeverein vorst **Willem**, gouverneur Bataafse Kaapkolonie als luitenant-generaal van 1803-1806. Gedurende een deel van 1811 gouverneur-generaal van Nederlands Oost-Indië, generaal der infanterie, 1e kanselier Militaire Willemsorde. Jonkheer.

Johannes van den Bosch, hier afgebeeld als gouverneur-generaal van Nederlands Oost-Indië en commandant van het KNIL.

Vanuit Boxtel schrijft Bernhard hertog van Saksen-Weimar-Eisenach op vrijdag 7 november 1834 een brief over zijn voornemen een boek te publiceren inzake de Veldtocht op Java in 1811.

Van den Bosch is een sociaal bewogen mens. In 1818 richt hij de Maatschappij van Weldadigheid op, met als doel behoeftige stedelingen een beter leven te bieden. Daartoe worden in Drente en Overijssel tussen 1818-1815 kolonies opgericht: Frederiksoord, Willemsoord, Wihelminaord, Ommerschans en Veenhuizen.

De hertog zal later zelf, per 6 december 1848, benoemd tot commandant van het leger in Nederlands Oost-Indië, aldaar verblijven. Hij vervult die functie vanaf 14 april 1849 - aankomst op Java - tot 1852. Najaar 1849 wordt hij benoemd tot generaal²⁰ der infanterie.

Bij zijn schrijven aan Van den Bosch sluit de hertog een exemplaar van zijn beknopte beschrijving van de veldtocht op Java in 1811 bij, alsmede een kopie van een brief, die de hertog ontving van de weduwe²¹ van **Daendels**. Deze is nog verwickeld in een financiële kwestie inzake het pensioen van haar man. De wijze waarop Daendels in Nederlands Indië zijn kapitaal had vergaard ligt daaraan ten grondslag. Uiteindelijk doet zij een beroep op de koning, doch we schrijven dan inmiddels 1844 voordat ze eindelijk pensioen krijgt. Vier jaar later overlijdt ze.

²⁰ Hoogste generaalsrang in die tijd: generaal-majoor, luitenant-generaal, **generaal**. De, tegenwoordig laagste generaalsrang, brigadegeneraal, bestaat dan nog niet.

tegenwoordig rangonderscheidingsteken generaal: U-vormig gebogen lauwerkrans en vier sterren.

²¹ **Aleida Elisabeth Reiniera Daendels-van Vlieden**, geb. Hattem, 1 mei 1768, overl. Hattem 23 maart 1848.

Door den Boekhandelaar J. VAN HOUTRIJVE JR. is uitgegeven en algemeen verzonden :

I. Beknopte Beschrijving van den VELDTOGT op JAVA, in 1811, door B. H. VAN SAKSEN-WEIMAR-EISENACH, uit het Fransch vertaald door J. C. VAN RIJNEVELD M. M. P. D., Ridder der Militaire Willems-Orde 4de kl., 1ste Luitenant bij de Rijdende Batterij No. 13; met Kaarten en Plans. f 3,60.

Dit werk, hetwelk een belangrijk gedeelte der Geschiedenis onzer Kolonien bevat, welke tot hertoe minder bekend mag heeten, in weerwil der belangstelling van den Nederlander, kan niet anders dan aan alle Krijgskundigen, als ook aan alle Letterlievenden, welk om zijn.

Bericht in de Middelburgsche Courant van 1 augustus 1835

Kritiek op publicatie

De publicatie van de hertog wordt nadien van diverse zijden bekritiseerd, onder meer in diverse kranten. We zullen daar hier niet verder op ingaan, met uitzondering van het feit dat de hertog in zijn beknopte beschrijving **Herman Willem Daendels** wel erg kritiekloos als een groot man bestempelt en kennelijk geen oog heeft voor diens (grote) tekortkomingen.

Veelzijdige interesse hertog

De hertog heeft een breed interesse- en kennisgebied. Zo komt hij tot een benaderingsconstructie van een veelhoek²². Behalve interesse in en kennis van wiskunde is hij vrijmetselaar en lid van diverse letterkundige en geschiedkundige genootschappen. Hij ontvangt vele onderscheidingen, waaronder die van Ridder Militaire Willemsorde (1815 en grootkruis in die orde (8-10-1842).

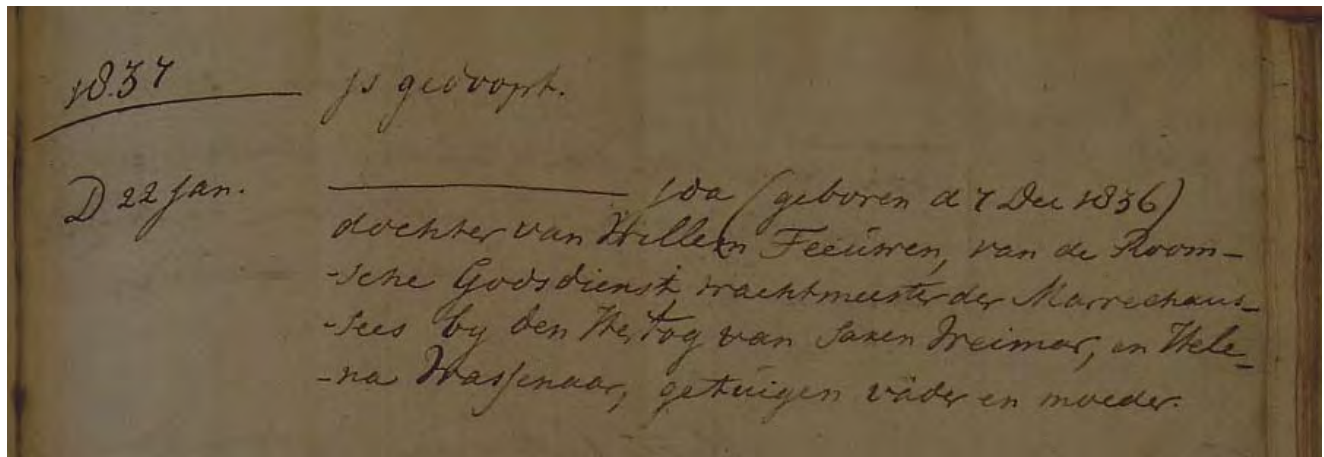
Wachtmeester der Marechaussee in dienst van de hertog krijgt kind

De militairen, behorende tot het hoofdkwartier van 2e Divisie onder commando van de Hertog worden in Boxtel en directe omgeving ondergebracht. Sommigen zijn gehuwd en dientengevolge is vaak ook het gezin hier gehuisvest. Anderzijds ontstaan er tussen militairen en Boxtelse *jongedochters*²³ romantische relaties die niet zelden tot een huwelijk leiden. In andere gevallen leiden zo'n rendez-vous weliswaar niet tot een huwelijk, doch wel na 9 maanden tot gevolgen voor de betrokken jongedochter... Voorbeelden daarvan vinden we onder meer in het doop- en trouwboek van de Nederlands Hervormde Gemeente te Boxtel.

Zo wordt op 1 december 1836 een dochter geboren van een wachtmeester der marechaussee, in dienst bij de hertog van Saksen-Weimar-Eisenach.

²² Gepubliceerd in 1842 te Jena in *Lehrbuch der Geometrie*.

²³ Jongedochter: ongehuwd, nooit eerder gehuwd geweest zijnde vrouw, mejuffrouw.

Bovenzijde van een pagina uit het doopboek der Nederlands Hervormde Kerk te Bortel. In die tijd is het gebruikelijk om bij het begin van het jaar éénmalig het jaar te vermelden en vervolgens uitsluitend nog de datum. In dit geval betreft het dus de eerste inschrijving van een doop in het jaar 1837.

1837 is gedoopt.

D 22 jan. -----Ida (geboren d 1 Dec 1836)

*dochter van Willem Teeuwen, van de Roomsche Godsdienst
wachtmeester der Marechaussees bij den Hertog van Saksen
Weimar, en Helena Wassenaar, getuigen vader en moeder.*

Wat opvalt aan deze doopinschrijving is het feit dat de moeder kennelijk behoort tot de protestantse religie en de vader tot de Rooms-Katholieke. Hoewel door de diverse kerkgenootschappen (sterk) afgekeurd, vonden gemengde huwelijken toch met enige regelmaat plaats. Vaak werd voor de huwelijkssluiting bedongen dat kinderen geboren uit het huwelijk werden gedoopt en opgevoed conform de religie van het geslacht dat van de ouder dat overeenkomt met dat van het geboren kind. Dochters volgden aldus de religie van de moeder, zonen die van de vader.

De hertog en echtgenote aanwezig in Franse Schouwburg in 's-Gravenhage²⁴

Op woensdagavond 10 april 1839 vindt in de **Franse Schouwburg**²⁵ te 's-Gravenhage een *gala representatie* plaats met onder meer muziek en ballet. De avond wordt bijgewoond door koning **Willem I** en leden van de koninklijke familie. Tevens zijn daarbij aanwezig de Russische troonopvolger, de Hertog van Saksen-Weimar-Eisenach en zijn echtgenote.

Luisterrijke inspectie op de Kempsche Heide²⁶

Op woensdag 1 mei 1839 vindt op de **Kempsche Heide**²⁷ tussen Bortel en Oisterwijk een grootse en luisterrijke inspectie van de troepen plaats. Om 09.30 uur in de ochtend staan alle troepen opgesteld in vijf linies.

De eerste linie wordt gevormd door de 1e Brigade (7 bataljons) onder commando van de **erfprins van Oranje**. De tweede linie wordt bezet door de 2e Brigade (7 bataljons) van de

²⁴ Leeuwarder Courant, 16 april 1839.

²⁵ **Franse Schouwburg**, thans **Koninklijke Schouwburg** aan de Korte Voorhout te 's-Gravenhage. In 1766 gebouwd als klein paleis. **W.A. Mozart** trad hier op. Tussen 1841-1853 eigendom van koning Willem II.

²⁶ Arnhemsche Courant, 5 mei 1839.

²⁷ Thans natuurgebied **Kampina**.

generaal-majoor **Van der Duin**. De derde linie bestaat uit 2 regimenten dragonders. De vierde linie bestaat uit een regiment huzaren en de vijfde uit tien batterijen artillerie. De inspectie wordt gehouden door de kroonprins en diens neef (latere tsaar van Rusland), gekleed in Russisch uniform. De hertog van Saksen-Weimar- Eisenach is daar ongetwijfeld bij aanwezig.

Oudste zoon Willem Karel²⁸ overlijdt na korte ziekte

Woensdag 22 mei 1839 overlijdt hertog **Willem Karel**, eerste luitenant bij het **Korps Mineurs**, en oudste zoon van hertog Karel Bernhard op slechts negentienjarige leeftijd na een ziekte van slechts enige dagen²⁹.

Voorjaar 1839: leger verlaat Brabant

Hoewel in april 1839 het **Verdrag van Londen**, dat de definitieve afscheiding van België regelt, is getekend duurt het nog enige maanden alvorens alle troepen Noord-Brabant hebben verlaten. Dat geldt ook voor Boxtel. Zo weten we daarover onder meer dat twee **bataljons grenadiers** die te Boxtel verblijven, op dinsdag 11 juni 1839 op mars gaan richting Leiden, alwaar ze zaterdag de vijftiende van die maand worden verwacht.

Inwoner Boxtel dankt de Hertog

Kort na het vertrek van de Hertog en zijn gezin uit Boxtel, schrijft medio eind juli 1839, een onbekend gebleven inwoner van Boxtel een ingezonden stuk naar de krant³⁰, hetgeen wordt gepubliceerd. In dit schrijven wordt de hertog en indirect zijn echtgenote, omstandig bedankt voor hetgeen zij voor Boxtel betekenden.

Een fragment uit de lofuitingen, gericht aan de hertog en zijn gezin:

... ieder een gehoor gevende, zijn weemoedige klachten aanhorende, nooit iemand ongetroost liet voorbijgaan, zoodat der zelve woning voor de behoeftige klasse vooral eene onuitputtelijke bron van bijstand was geworden...

De hertog wordt door de Buxtelse schrijver een *edelmoedig, zachtzinnig en weldenkend karakter* toebedeeld.

Voorname inwoner van Buxtel is naast vaardig met de pen, tevens een scherp waarnemer en goed op de hoogte van hetgeen in Buxtel speelt, getuige navolgende passage:

Z.D.Hs. woning stond de geheelen dag open, degenen te ontvangen die om onderstand verzochten, en ook altoos bekwamen ; doch nu, nu vind men deuren en vensters gesloten en de milddadige hand houdt op te geven ; en hij, die daar, door het gul onthaal en ruimschootsche mededeelingen³¹ niet alleen voor één dag, maar voor weken verzorgd werd, zoekt nu te vergeefs naar diegenen die zich met regt hun Vader en Verzorger mochten noemen ; met hoofd en oogen neergeslagen, ziet men hen al huilende Z.D.H. woning verlaten, en keeren ongetroost weer naar hunne Huisgezinnen, alwaar meest al het Kroost hongerig de Moeder met voeding te gemoet zag, en vinden nu niets dan ledige handen.

De Buxtelaar gaat ook nog kort in op het enige maanden ervoor smadelijke verlies dat de hertog en zijn vrouw overkwam: het overlijden van hun oudste zoon, **Willem Karel**.

²⁸ **Willem Karel van Saksen-Weimar-Eisenach** (1818-1839) (19 jaar).

²⁹ Algemeen Handelblad, 25 mei 1839.

³⁰ Algemeen Handelsblad (Amsterdam), 24 juli 1839.

³¹ Mededeelingen = uitdelingen.

Het stuk eindigt met de bede dat

God U.D.H.³² een lang en gelukkig leven geve, ten einde alle genoegens en voorspoed te kunnen genieten, die Z.D.H. welmenend en met opregte gevoelens van erkentelijkheid door ieder Gemeentenaar worde toegewenscht!

6. Fabrikant Pieter Velsen wordt eigenaar

JOHANNES HENDRIK VAN DEN HAM, openbaar Notaris, residerende te Boxtel, hoofdplaats van het kanton, arrondissement 's Hertogenbosch, provincie Noord-Brabant, als daartoe benoemd door de Regtbank van Eersten Aanleg, zitting houdende te 's Hertogenbosch, bij derzelver gewijsde in dato 5 Mei 1836, op de expeditie behoorlijk geregistreerd, zal, voor de Erfgenamen van wijlen den Heer H. A. KRIEGER, publiek Verkoopen:

Een groot welgeconserveerd en goed betimmerd **HEEREN-HUIS** met Erve, Openplaats, Moes- en Bloementuin, omringd met Hagen en Grachten, beplant met vele exquise Vruchtboomen en andere Bloem- en Heestergewassen; mitsgaders **KOETSHUIS** en **STALLING**, staande en gelegen te Boxtel, aan den Straatweg van 's Hertogenbosch op Eindhoven, groot te zamen 43 roeden, 30 ellen, bij het kadaster bekend sectie K, n°. 10 en 11.

Dit Huis voorzien van twee groote Voorkamers, groote Zaal, vier Bovenkamers, alle net behangen, geplafonneerd en voorzien van Stookplaatsen en Kasten, Diensthedenkamers, voorts groote Keukens, voorzien van Fournizen en Pomp, een groote en welingerigte drooge Kelder, Privaat, Turf- en groote Droogzolder, en verdere commoditeiten; belend voor den Straatweg, de eene zijde den Heer G. J. Buddemeijer, de andere zijde den Wel-Edelen Heer G. Bogaers, en achter een Weg.

Laatste Huurder Zijne Hoogheid de Hertog van Saxon-Weimar.
Te aanvaarden bij de definitieve toewijzing.

Deze Verkoopning zal geschieden ten overstaan van den Heer Vrederegter van het kanton, provisioneel, op Dinsdag den 28sten Junij 1836, en definitief, op Dinsdag den 19den Julij daaraanvolgende, beide des namiddags om vier ure, ten huize en herberge van **JOHANNES JOSEPHUS OFFERMANS**, in *het Fortuin*, te Boxtel.

Nadere onderrichting ten kantore van voornoemden Notaris en bij den Heer **TEYLINGEN THIELEN**, Ontvanger der Registratie te St. Oedenrode.

Advertentie in de Bredasche Courant van dinsdag 21 juni 1839. De Boxtelse notaris Van den Ham verkoopt in opdracht van de weduwe Krieger het pand Clarissenstraat 22 te Boxtel.

³² U.H.D.: Uwe Doorluchtige Hoogheid / Z.D.H.: Zijn Doorluchtige Hoogheid.

Laatste Huurder Zijne Hoogheid de Hertog van Saxon-Weimar.
Te aanvaarden bij de definitieve toewijzing.

Regel uit de hiervoor in zijn geheel afgebeelde advertentie in de Bredasche Courant van dinsdag 21 juni 1839. Illustere bewoners worden gebruikt als reclamemiddel bij verkoop.

We schrijven inmiddels 1840. De rust is na jarenlange inkwartieringen weergekeerd. Het pand Clarissenstraat nr. 22 wordt in 1840 gekocht door **Petrus Hermanus (Pieter) Velsen**³³ voor een bedrag van 4.200 gulden³⁴ Het wordt dan door de Boxtelse notaris **Van den Ham** verkocht in opdracht van de weduwe **Krieger-de Back**.

Mogelijk dat Velsen in 1842 op het erf behorende bij zijn herenhuis een koetshuis laat bouwen. Thans staat rechts naast het herenhuis een voormalige koetshuis, dat sinds 1951 als woning in gebruik is. Het pand draagt een sluitsteen met het jaartal 1842. Het is natuurlijk ook mogelijk dat een eerder bestaand koetshuis werd verbouwd en dat daarom die sluitsteen werd aangebracht. Over de betekenis van genoemde sluitsteen zijn we niet nader geïnformeerd.

Pieter Velsen is een welgesteld man. Op de lijst van hoogst aangeslagenen in 's rijks belastingen in 1854 staat Pieter Hermanus Velsen, met slechts een bescheiden verschil, op de tweede plaats met f 826,16, onmiddellijk na **A.C. van Lanschot** uit 's-Hertogenbosch met f 827,61. Velsen is ondernemer, grond- en huizenbezitter. Zo is hij eigenaar van het landgoed Ouwerkerk in Vught. Maandag 6 november 1854 brandt in Boxtel een hoeve die in het bezit is van Velsen, af. Het vee kan met moeite worden gered. Bij een andere brand, op zaterdag 27 januari 1866 gaat andermaal bezit van Pieter Velsen in rook op. Het betreft een huis, bestaande uit twee woningen, gelegen aan de Dommel onder Breukelen.

Hij maakt gedurende een periode deel uit van de Boxtelse gemeenteraad. In die periode krijgt Velsen zitting in een raadscommissie die minister **Thorbecke** moet adviseren inzake de locatie waar Boxtels eerste spoorlijn (Tilburg-Boxtel) Boxtel zal binnenkomen. De commissie wordt, naast Velsen, bemand door wethouder **H. van Lieshout** en gemeentesecretaris **J. van Uden**. Ook ijvert Velsen voor de vestiging van een postkantoor, hetgeen echter niet lukt.

³³ **Petrus Hermanus (Pieter) Velsen**, geb. Utrecht 30 december 1815, overl. Boxtel, 6 september 1884. Treedt te Boxtel op 14 mei 1836 in het huwelijk met **Catharina Jacoba van Hoogerwou**. Het echtpaar krijgt 14 kinderen, waarvan er enige op jonge leeftijd overlijden.

³⁴ **Ruud van Nooijen**: *Boxtel en Brabant ten tijde van de afscheiding van België 1830-1839, Flarden bewogen geschiedenis*, p. 45.

Muziekgezelschap Oefening & Volharding

Omstreeks 1850 wordt te Boxtel de eerste fanfare/harmonie opgericht. Deze groep amateursmuzikanten kiest de naam *Muziekgezelschap Oefening & Volharding*. Directeur/dirigent wordt **Jean Lurmans** uit Eindhoven, een voormalig militair muzikant³⁵.

De Boxtelse muzikanten zijn kort nadien kennelijk op zoek naar een welgestelde maecenas die hen wil ondersteunen. Hoe dan ook Velsen wordt commissaris van Oefening & Volharding en zo wordt de nieuwbenoemde commissaris Velsen te zijnen huize aan de Clarissenstraat een serenade gebracht op dinsdagavond 4 oktober 1853³⁶

Generatie XVII

Petrus (Pieter) Hermanus Velsen (1815 - 1884).

Geb. Utrecht 30 dec. 1815, grondeigenaar te Boxtel, papierfabrikant te Klein Liempde, overl. Boxtel 6 sept. 1884, lid van de gemeenteraad van Boxtel, tr. Boxtel 14 mei 1836 Catharina Jacoba van Hoogerwou, geb. Boxtel 19 jan. 1813, overl. Boxtel 27 nov. 1872, dr van Wilhelmus Johannes van Hoogerwou (fabrikant van damast te Boxtel) en Hendrica de Reus.

(Bron: blz. 146, De Familie Velsen, door Jan Hendrik Velsen, Amsterdam 17 juli 2006)

Pieter (Petrus Hermanus) Velsen
1815 - 1884

Catharina Jacoba van Hoogerwou
1813 - 1872

³⁵ Na de periode 1830-1839, afscheiding België, staan de staatsfinanciën er slecht voor tengevolge van de hoge kosten voor het leger. Er wordt flink op defensie bezuinigd: zo worden o.m. de meeste regimentsmuziekkorpsen opgedoekt. Veel militaire kapelmeesters en muzikanten moeten nieuw emplooi zoeken. In deze periode worden veel civiele muziekgezelschappen opgericht.

³⁶ De Noord-Brabanter, 8 oktober 1853.

Boxtel. 4 Oct. Heden werd men alhier zeer aangenaam verrast, bij het geven eener serenade door het muziekgezelschap *Oefening en Volharding*, onder de leiding van hunnen verdienstelijken directeur den heer Lurmans, bij hunnen nieuw benoemden commissaris den WelEd. heer P. H. Velsen.

De muziekstukken, hiervoor uitgekozen, werden zeer schoon en smaakvol uitgevoerd, vereerend was het onthaal, dat de heer Velsen, het muziekgezelschap verschafte; zoo werd verder de avond doorgebracht, met ware harmonie en gepaste vrolijkheid.

DE NOORD-BRABANTER, zaterdag 8 oktober 1853

Clarissenstraat 22, Boxtel

Pieter (P.H.) Velsen
(1815-1884)

'Muziekgezelschap Oefening en Volharding' geeft op dinsdagavond 4 oktober 1853 ten huize van de nieuw benoemde commissaris Pieter Velsen, woonachtig aan de Clarissenstraat, een serenade.

Hun directeur/ dirigent is Jean Lurmans, een oud-militair muzikant.

OEFENING EN VOLHARDING is waarschijnlijk de eerste civiele fanfare dan wel harmonie in Boxtel geweest.

De fanfareleden zullen wel extra hun best hebben gedaan: Pieter Velsen had een zestal knappe dochters...

Velsen koopt weiland achter zijn woning

Medio 1858 koopt Velsen een perceel weiland, gelegen achter zijn woning. Op dit perceel zal in 1924 het Processiepark ontstaan.

Kerkenraads lid

Pieter Velsen is een periode als ouderling lid geweest van de kerkenraad van de Boxtelse protestantse gemeente.

Handtekening van Pieter Velsen in zijn functie van ouderling

Na het overlijden van Pieter op 6 september 1884, verschijnt medio februari 1885 een bericht in de krant waarbij de Boxtelse notaris **Niemann** aankondigt het pand namens de erven te verkopen.

7. Bouw ander pand op zelfde locatie

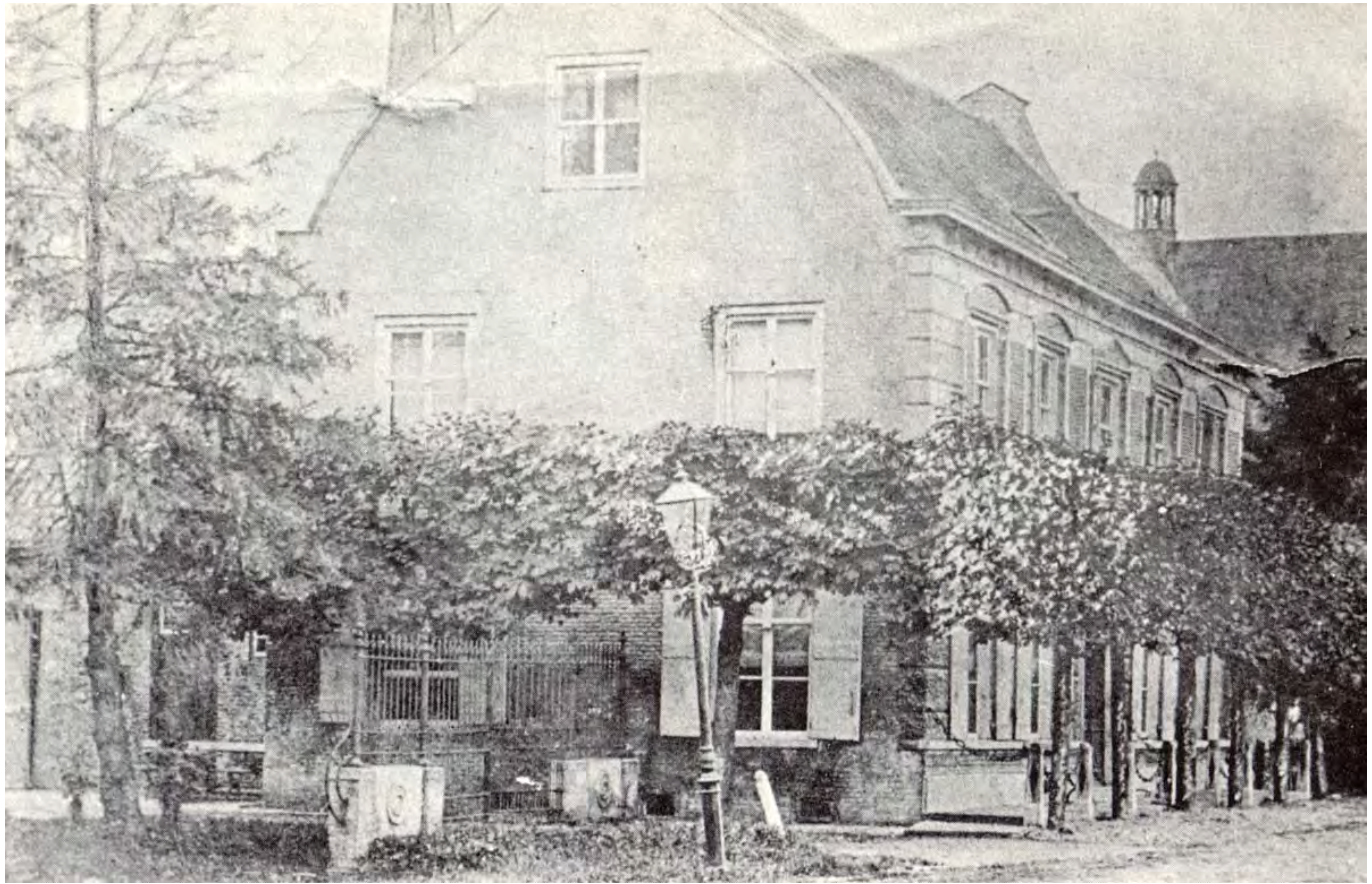

Foto herenhuis Clarissenstraat 22 Boxtel van omstreeks 1885-'90. Zeer bijzonder een foto van Boxtel uit deze tijd! Op de achtergrond nog een stukje van het dak van de Sint-Petruskerk, compleet met het bij de herbouw van de kerk tussen 1823-1827 geplaatste classisistische torentje, dat bij de in 1918 aangevangen restauratie onder Petrus Cuypers en diens zonen weer door een gotisch exemplaar werd vervangen dat er nu nog op staat... Het herenhuis heeft hier nog een ander gevormd dak (mansardekap) dan thans het geval is. Op de voorgrond een scheefgezakte straatlantaarn die, gezien de datering van de foto, waarschijnlijk op gas brandde.

Het pand wordt in 1885 door notaris **Hendrik Bernard Niemann**³⁷ in het koffiehuis van **G.O. Bloem** te Boxtel verkocht in opdracht van de erven van **P.H. Velsen**, provisioneel op dinsdag 10 maart 1885 en finaal op dinsdag 24 maart dat jaar³⁸.

Niemann is evenals Velsen protestant. In die periode ontstaat, voornamelijk in het zuiden van het land steeds meer tegenstand onder meer tegen notarisbenoemingen waarbij een protestant in een grotendeels katholieke gemeenschap in dat ambt wordt aangesteld. Over dit onderwerp worden in kranten hele polemieken gevoerd...

³⁷ **Hendrik Bernard Niemann**, geb. te 's-Hertogenbosch ... 1830, overl. te Boxtel, 11 januari 1908 notaris te Boxtel, gehuwd met **Gesina van den Ham**, geb. Boxtel ... 1848, overl. Boxtel 27 maart 1931, dochter van de Boxtelse notaris **Johannes Hendrik van den Ham**.

³⁸ Het Nieuws van den Dag, 28 februari 1885, De Tijd 21 februari 1885.

DE NOTARIS

H. B. NIEMANN,

te *Boxtel*, zal voor de Erven den Wel-
edelen Heer P. H. VELSEN

publiek verkoopen:

Onder BOXTEL.

1e KOOP. Een tot **Zomer- en Winterverblijf** alleraangenaamst gelegen **Dubbel Heerenhuis** met **Koetshuis, Paardenstal-ling, Erf** en groote **Moes- en Pleiziertuinen**, aan elkander staande en gelegen te *Boxtel*, aan den Straatweg naar 's-Hertogenbosch, in de onmiddellijke nabijheid der R. K. en Pr. kerken, ter gezamenlijke grootte van 1 Hectare 8 Aren 70 Centiaren.

Voorschreven Heerenhuis bevat:

Een witmarmeren **Vesti-
bule**, negen **Kamers**, waar-
van sommige met marmeren
Schoorsteenmantels, twee
Dienstboden-Kamertjes,
grooten **Zolder**, ruime **Keu-
ken** met ingemetselde Kookka-
chel, verwulden **Kelder** en
verdere gemakken; de Moestuin
veel fijne **Vruchtboomen**,
de Pleiziertuin fraaie, met sierlijke
Heestergewassen en opgaande
Boomen beplante **Wandelpar-
ken**.

*Deel van een advertentie in De Tijd van 21 februari 1885
betreffende de 1e koop: het pand Clarissenstraat 22*

De gehele advertentie omvat nog meerdere andere objecten, zoals percelen grond, een dubbel herenhuis op de Markt te Boxtel, een ander herenhuis, dat op dat moment dienstdoet als winkelhuis, alsmede diverse bezittingen in Esch en Vught.

Herbouw pand op zelfde grondslag

Halverwege 1885 wordt het pand eigendom van de **Gemeente Boxtel** en vindt de aanbesteding plaats om het pand af te breken en op den ouden grondslag een nieuw huis te bouwen³⁹. (RvN: mogelijk wordt het pand daarna ambtswoning van de burgemeester)

Na Velsen woonden er onder meer de burgemeestersfamilies⁴⁰:

- **baron van Lamsweerde**⁴¹ (burgemeester 1875-1891, tevens van Haaren 1887-1890);
- **baron van Hugenhpoth tot Aerdt**⁴², burgemeester van 1897 tot 1906.

Zaterdag 26 oktober 1895 inhuldiging burgemeester Frans Stael. Clarissenstraat, met rechts herenhuis nr. 22

³⁹ Provinciale Noordbrabantsche & 's-Hertogenbossche Courant, 7 juli 1885.

⁴⁰ Bron: **Piet Dorenbosch: Boxtel in oude ansichten**, 1979, fotonrs. 45 en 47.

⁴¹ **Franciscus Gerhardus Adolphus Reinerus baron van Lamsweerde**, geb. Zutphen, 17 januari 1839, overl. Boxtel, 23 maart 1891 (52 jaar).

⁴² **Adolphus Ludovicus Wilhelmina baron van Hugenhpoth tot Aerdt**, geb. Bergh, 29 september 1863, overl. Vught, 9 november 1913 (50 jr.). Trouwt te Zevenaar op 17 juli 1901 met **Anna Josephine Fredrica Gijsberta Maria barones van Voorst tot Voorst**, geb. Zevenaar, 17 januari 1878, overl. 's-Gravenhage, 15 oktober 1938 (90 jr.). In 1903 benoemd tot ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Van 1 augustus 1906 tot 9 november 1913 (overlijden) burgemeester van Zevenaar.

Voorts woonden er de families⁴³:

- **H. v.d. Ven** (niet burgemeester H.J. van de Ven)
- **J. Franke**.

Indien burgemeester Van Lamsweerde in dit pand gewoond heeft, moet het aanvangstijdstip daarvan in ieder geval zijn gelegen na 1885 (ver-/herbouw).

In de periode 1891-1896 heeft Boxtel twee burgemeesters, waarvan we weten dat die elders wonen, te weten:

- **A. van Rijckevorsel van Kessel**, burgemeester van 1891 tot 1895: hij woont aan het einde van de Burgakker, in het grote herenhuis tegenover de locatie van de voormalige schuurkerk, waar thans de voormalige levensschool staat;
- **F. Stael**, burgemeester van 1895 tot 1896, woonachtig in de Rechterstraat naast de Zwaanse Brug.

Ook de families **Van Boeckel** en **C. van Berkel** (de laatste nog in 80er jaren 20ste eeuw) bewoonden het pand⁴⁴.

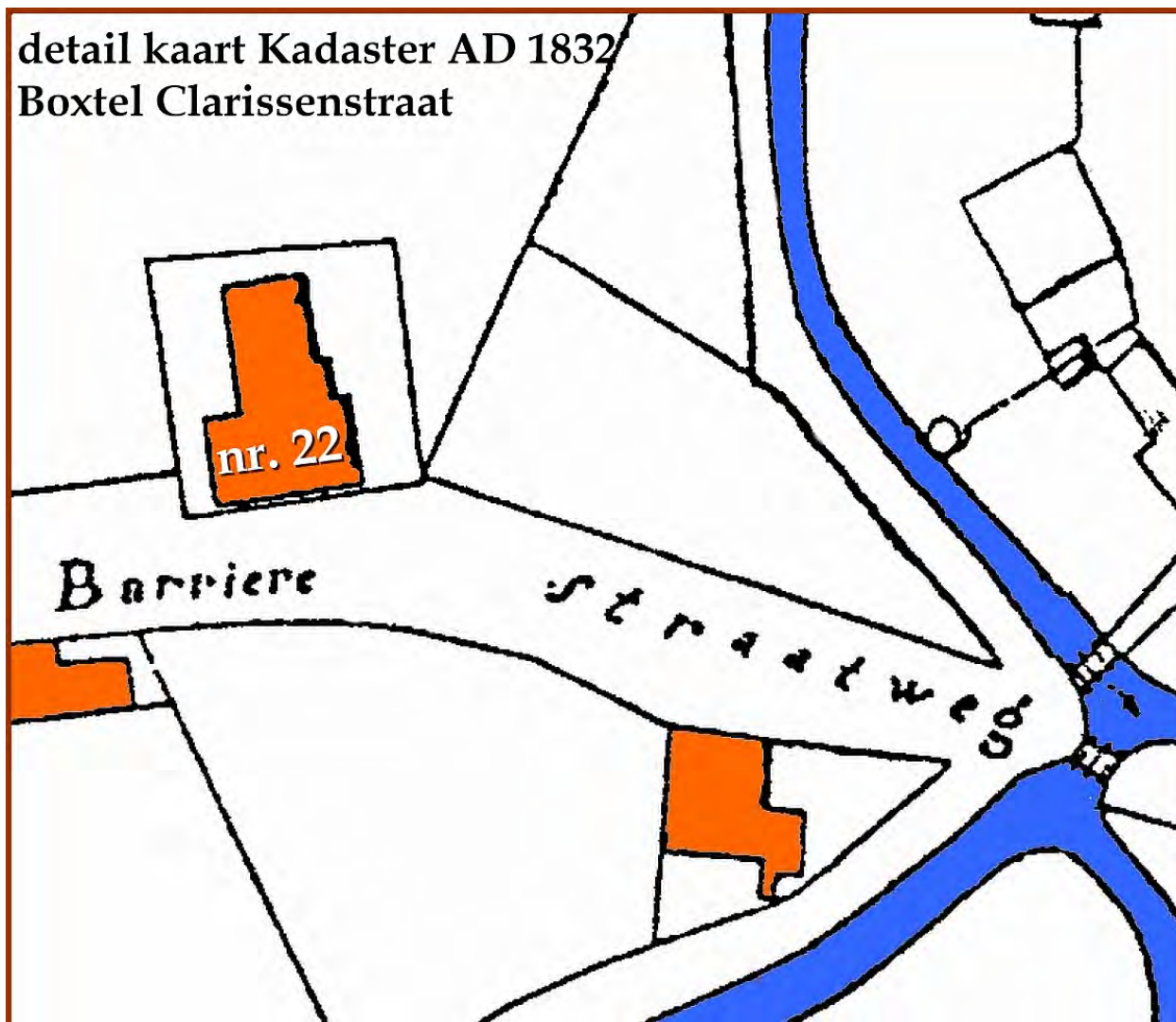
6. **Pand op oude kaarten**

Oude kaarten zijn onder meer interessant om te zien hoe de omgeving er vroeger uitzag en in de loop der tijd is veranderd, door bebouwing, herverkaveling etc.

⁴³ *Boxtel in oude ansichten*, Piet Dorenbosch, 1979, p. 47.

⁴⁴ Theo van den Aker (tekst) & Piet van Oers (foto;s): *Boxtel Kijk nou 'ns!* p. 113, 114.

detail kaart Kadaster AD 1832
Boxtel Clarissenstraat

Hierboven een detail van de oudste kaart van het Kadaster dat in 1832 officieel van start ging. Enige gebouwen, waaronder nr. 22, aan de Clarissenstraat zijn rood ingekleurd. Binnendommeltjes zijn blauw gemaakt. De Clarissenstraat heette toen nog Straatweg (naar Den Bosch). Later is 'Bosscheweg' nog een tijd de benaming geweest. Aan de overzijde van nr. 22 is rechtsonder het herenhuis te zien dat Hendrikus van Ertrijck uit 's-Hertogenbosch in 1802 bouwde op de plek waar voordien het Barrièrehuis Boxtel stond, rechts onderaan. Ook van Ertrijck almede de eerste na hem komende bewoners van het huis waren protestanten. Het woord 'Barriere' op de kaart geeft niet exact de locatie van dat pand aan! Op de plek rechts onderaan stond tussen ca. 1743 en september 1794 Barrièrehuis no 3. Bron: Baanderheren, burgers en boeren, blz. 235. Jean Coenen 2004.

Bij de **Slag bij Boxtel** op zondag 14 en maandag 15 september 1794 brandt het Barrièrehuis no. 3 te Boxtel af. Thans staat op die locatie - Clarissenstraat nr. 37 - het fraaie herenhuis met koetshuis en twee hondenhokken, staande links en rechts van de toegangspoort van het koetshuis.

Dit pand moet de opvolger zijn van het herenhuis van **Van Ertrijck** en is omstreeks 1880 gebouwd. De in aanleg zijnde straatweg⁴⁵ bereikt de kom van Boxtel omstreeks begin 1743 vanuit 's-Hertogenbosch en wordt in een vrijwel rechte lijn aangelegd recht op de toren (van verre herkenningspunt) van de Sint-Petruskerk. De toren heeft op dat moment slechts één klok (met één wijzer). Kort nadat de straatweg Boxtel bereikt, word top de toren aan de zijde vanwaar de straatweg Boxtel binnenkwam een tweede uurwerk aangebracht.

Hierbij een detail van een fraai kaartje op flinterdun doorschijnend papier, afkomstig van de Waterstaat van de Provincie 'Noord-Brabant' (eerste directeur was Boxtelaar Hendrik Verhees), gemaakt op 4 februari 1845.

(Bron: BHIC, archief waterstaat prov. Noord-Brabant, toeg. nr., inventarisnr. ...)

Het kaartje wordt vervaardigd teneinde bij kerken liggende begraafplaatsen te inventariseren. Dit heeft weer te maken met wetgeving op het gebied van begraven. Het is een tijd dat er op dat gebied meer aandacht komt voor de volksgezondheid. Er is dan zelfs sprake van dat het kerkhof rond de Sint-Petruskerk en dat bij het protestantse kerkje gesloten zullen worden. Nadien wordt besloten dat ze mogen blijven, doch wel moeten worden voorzien van een twee meter hoog hek en een afsluitbaar toegangshek.

Rechts van nr. 22, het huidige notariskantoor, zien we op het puntig eindigende perceel op de hoek van de huidige Clarissenstraat en Koppel een pand ingetekend. Dit is nog te zien op

⁴⁵ De Aanleg van deze straatweg, voor rekening van de stad 's-Hertogenbosch was aldaar aangevangen op 26 april 1742. Medio 1745 wordt Best bereikt, waar het werk lange tijd stilligt, onder meer vanwege het feit dat het geld op was. Vanaf Best tot Woensel ligt dan al wel het zandbed voor de weg. Jaren later werd de weg doorgetrokken richting Eindhoven en Luik en was pas in 1818 helemaal klaar.

een oude – mogelijk uit 1902 stammende – foto. Eén jaar later, in 1903 bouwt dokter, huisarts en gemeente (= armen)arts, **P.M. (Piet) Hoek** hier zijn, thans nog bestaande, huis. Het wordt nadien nog bewoond door zijn zoon **C.P.J. (Kees) Hoek** en huisarts **C.J. Margry**.

Tevens zien we rechts nog twee stukjes Binnendommeltje: Een klein stukje dat vanaf de Clarissenstraat naar de Dommel loopt, rechts naar boven lopend zien we een stukje van de arm van het Binnendommeltje dat rond de kerkheuvel ligt.

Hier zien we de bewuste foto van – waarschijnlijk – het jaar 1902. Het pand op de plaats waar nu de villa van dokter P.M. Hoek (1903) nog staat, wordt in ieder geval gebouwd na 1832 en gesloopt omstreeks 1903. Links op de achtergrond pand Clarissenstraat 22. Op de voorgrond zien we nog het ijzeren hekwerk bij het Binnendommeltje. Er lagen ter plekke twee bruggetjes, een in de Clarissenstraat, het kerkbruggetje, het andere naar de beide kerken: van oudsher de Sint-Petruskerk en vanaf 1812 het protestantse kerkje⁴⁶. Naar rechts loopt straat Koppel, verwijzend naar de toponiemen voor dit gebied: Kleine en Grootte Koppel. Links, niet zichtbaar op de foto, het fraaie herenhuis met aangebouwd koetshuis met aan weerszijden van de toegangspoort van het koetshuis twee hondenhokken. Op die locatie stond tussen circa 1743 en september `794 (Slag bij Boxtel) Barrièrehuis no. 3 naast de steenweg van 's-Hertogenbosch naar Best, later naar Eindhoven en Luik.

 *** *****

⁴⁶ Piet Dorenbosch: *Boxtel in oude ansichten*, 1979, foto 45.